

Denna artikel har publicerats i Församlingslyktan/ Houtskärs kapellförsamlings tidning 1/2009

PRÄSTGÅRDARNAS BETYDELSE I BYGDEN

I detta nummer inleder undertecknad en serie artiklar kring prästgårdarnas betydelse i vårt land. Prästgårdarna granskas bland annat ur ett kulturellt och samhällshistoriskt perspektiv.

I det svenska riket uppfördes prästgården i centrum av socknen. För det mesta placerades den i närheten av något vattendrag, en å eller en insjö. Detta var påkallat av praktiska orsaker. Vattenlederna var på många ställen de enda farbara vägarna som ledde till kyrkan. Markerna i närheten av vattendrag eller insjöar var ofta bördiga och på det sättet fördelaktiga med tanke på det jordbruk som utövades vid prästgården. Ifall prästgårdsbyggnaden var placerad invid en insjö placerades den för det mesta på den norra eller den östliga stranden så att solen utan problem kunde lysa från väster och från söder på åkrarna. Det fanns då för det mesta skog på norra och östra sidan och den skyddade mot de kalla nordliga och östliga vindarna.¹

På många orter i vårt land finns det kulturhistoriskt värdefulla byggnader som är värda att bevaras och utnyttjas.² Jag hävdar att de kvarvarande prästgårdarna i våra församlingar är sådana byggnader. När vi granskar prästgårdarna ur ett kulturhistoriskt och kyrkohistoriskt perspektiv är det samtidigt viktigt att i någon mån reflektera över den samhällsutveckling som skedde i Finland och ute i Europa under 1800-talet. Församlingarna och därigenom också prästgårdarna ingick i en större förändringsprocess i samhället. Det är fråga om en förändringsprocess som till en del har medverkat till att prästgårdarna överlag inte längre har samma kulturella och praktiska betydelse som under tidigare tidsepoker.

Kriget 1808–1809 där Sverige förlorade Finland till Ryssland satte under lång tid spår i vårt land. Kriget hade skördat tusentals liv. Exakta siffror är omöjligt att ange.

¹ Suolahti 1912, 1. *Finlands prästerskap på 1600- och 1700-talet.*

² Soikkeli 2000A, 9–11. *Suomen vanhat pappilat – menneisyyden tulevaisuus.*

Förlusterna av stupade och sårade i samband med de direkta striderna uppgick på den svenska sidan till åtminstone 7 000 soldater, hälften av dessa kom från Finland. Räkna man också med dem som dog i olika sjukdomar så skördade 1808–1809 års krig minst 20 000 personer.³ För en stor del av den finländska befolkningen tog det lång tid att acceptera den nya överheten. Inkvartering av ryska soldater blev en ny erfarenhet på många håll i landet.⁴

Den nya ryska överheten innebar en betydande förändring i negativ riktning. Speciellt i svenskbygden i Finland hade man av tradition i olika angelägenheter vänt sig till den västra rikshalvan. Mot mitten av 1800-talet började även en ny finskspråkig nationell identitet göra sig gällande. Den starka ställning som det svenska språket hade haft under lång tid började ifrågasättas, bland annat inom rikets förvaltning. Förbindelserna och kontakterna till Sverige förändrades och försvagades i och med att regenten fanns i Ryssland.⁵

En stor intellektuell förändringsprocess startade i vårt samhälle på 1830- och 1840-talet. Verkningarna av denna förändringsaktivitet syns än i dag. De förändrade kraven innefattade också det kyrkliga livet samt organiseringen av församlingsaktiviteterna. Romantiken och den tyska idealismens blomstringstid var vid denna tidpunkt förbi. Det växte fram nya ideologier i samhället, ideologierna förändrade synen på tillvaron, på religionen, kyrkans samt på prästerskapets roll i samhället. Socialismen och materialismen fick fotfäste i människors medvetande, och en mera rationalistisk syn på religionen och kyrkan växte fram.⁶

Vid samma tidpunkt skedde det också en förändring i samhället ur ekonomisk, socioekonomisk och politisk synvinkel. Begreppen liberalism och industrialism togs i bruk. Den patriarkaliska ordningen som hittills hade varit gällande i vårt samhälle fick träda tillbaka och delvis ge vika, välfärdsstaten byggdes småningom upp och i dess kölvatten skapades ny social referensram och nya politiska ideal.⁷

³ Hårstedt 2006, 332. *Finska kriget 1808–1809*.

⁴ Hårstedt 2006, 343.

⁵ Hårstedt 2006, 344.

⁶ Widén 1998, 115. *Prästhemmet i historiskt perspektiv*; Hägglund 2003, 341–342. *Teologins historia*.

⁷ Widén 1998, 115; Hägglund 2003, 341–342.

Förändringen skedde också på vetenskapens område. Det som vi i dag kallar för den moderna naturvetenskapen fick ett allt starkare fotfäste i samhället, i utbildningssammanhang och i människors medvetande. Teknisk utveckling, industrialism och industriproduktion var kännetecknande för denna tidsepok. Teologin, religionen och därigenom kyrkan fick helt nya frågor och uppgifter att lösa. Kristendomens roll i förhållande till kulturen, vetenskapen och den teologiska bildningen förändrades. Det skedde en omvärdering av tillvaron i samhället, på gott och ont.⁸

Harry S. Backström

⁸ Hägglund 2003, 341–342.